

Umsögn Landssamtaka íslenskra stúdenta um frumvarp til laga um breytingu á lögum um Menntasjóð námsmanna, nr. 60/2020 (ábyrgðarmenn, námsstyrkir).

Landssamtökum íslenskra stúdenta hefur borist til umsagnar frá Allsherjar- og menntamálanefnd Alþingis frumvarp til laga um breytingu á lögum um Menntasjóð námsmanna. Í ljósi þess að frumvarpið hefur ekki tekið breytingum frá því það var kynnt í samráðsgátt stjórnvalda vísa samtökin að öllu leyti til fyrri umsagnar sem gerð var í samstarfi LÍS og BHM. [Umsögnina má finna hér](#).

Í þeirri umsögn er gert skýrt að stuðningur stjórnvalda við námsmenn hefur dregist saman í tíð nýrra laga auk þess sem framlög ríkissjóðs til námslánakerfisins hafa dregist saman undanfarin ár. Í ljósi yfirgripsmikilla athugasemda frá hagaðilum og þeim vanköntum sem reifaðir eru í skýrslu ráðherra um endurskoðun á Menntasjóðnum¹ er ljóst að tilefni er til viðameiri breytinga og furða samtökin sig á takmörkuðu umfangi þeirra aðgerða sem boðaðar eru í frumvarpinu. Þær breytingar sem eru lagðar til duga hvergi nærri til við að skapa heilbriggt stuðningskerfi fyrir stúdenta og endurspeglar frumvarpið sem liggur hér til umsagnar stefnuleysi í málaflokknum.

Í fyrri umsögn kemur einnig fram að frumvarpið gengur of skammt í breytingu á styrkjafyrirkomulagi. Vísbendingar eru um að núverandi styrkjakerfi hafi aukið ójafnræði og ójöfnuð milli kynslóðanna og hafi ekki skapað hvata til hraðari námsframvindu. Athygli vekur að einstaklingur sem nýtur styrkja í nýju kerfi greiðir nokkurn veginn sömu upphæð af láni yfir starfsævina og einstaklingur sem lýtur skilmálum gamla kerfisins. Hafi einstaklingurinn ekki notið styrksins greiðir hann rúmlega 60% meira af námsláninu yfir starfsævina en einstaklingur í gamla kerfinu.

Í fyrri umsögn er því löngu tímabæra skrefi að afnema ábyrgðarmannakerfið fagnað. Aftur á móti gagnrýna samtökin harðlega breytingu á lögnum sem leiðir til að „ótryggir lántakar“ muni ekki hafa aðgang að námslánakerfinu framvegis. Verður það að telja óæskilegt í besta falli og velta má fyrir sér hvort slíkt sé ekki í andstöðu við hlutverk sjóðsins og markmið stjórnvalda um að efla menntunarstig þjóðarinnar. Samtökin kalla eftir því að staða ótrygggra lántaka verði varin og ítreka að 1. gr. laga um Menntasjóð námsmanna kveður á um að markmið laganna sé að tryggja þeim sem falla undir lögin tækifæri til náms, án tillits til efnahags.

Stúdentar hafa í um tvö ár látið sig varða væntanlega endurskoðun laganna og m.a. gefið út ítarlegar kröfur stúdenta vegna endurskoðunar á lögum um Menntasjóð námsmanna². LÍS áréttar að frá fyrri kröfum sínum hviki þau ekki en hér verður greint frá tillögum stúdenta að breytingum á fyrirliggjandi frumvarpi sem raunsætt væri að hrinda í framkvæmd umsvifalaust, þó samtökin telji æskilegt að breytingarnar verði töluvert umfangsmeiri.

¹ [Mat á endurskoðun laga um Menntasjóð námsmanna nr. 60/2020](#)

² [Kröfur Landssamtaka íslenskra stúdenta \(LÍS\) vegna endurskoðunar á lögum um Menntasjóð námsmanna nr. 60/2020](#)

1. Námsstyrkir

Breytingar á núverandi styrkjafyrirkomulagi eru nauðsynlegar, umfram þau afmörkuðu skref sem lögð eru til í frumvarpinu. Horfa ætti til styrkjafyrirkomulagsins í Noregi; 25% niðurfellingar á höfuðstól eftir hverja önn og 15% niðurfellingar við námslok. Einnig ætti að hverfa frá tímamörkum námsstyrkja í anda norska kerfisins enda verður krafa um námsframvindu seint slitin í sundur frá hárrí atvinnuþátttöku námsmanna. Í könnun sem ráðuneyti háskólamála lagði fyrir stúdenta í haust kemur fram að 71% þeirra sem ekki taka námslán sögðust verða líklegri til að taka námslán ef engin tímamörk væru á námsstyrk.

Ef lítið er til smærri en þó hjálplegra breytinga hvetja stúdentar til þess að sú rýmkun á rétti til námsstyrks sem lögð er til í frumvarpinu verði óháð skilyrðum um að einingarnar séu þreyttar á einu ári og innan sömu námsgreinar. Breytingin sem lögð er til í frumvarpinu er háð of þröngum skilyrðum og óljóst er hversu mörgum hún mun gagnast. Með því að veita 60 ECTS eininga svigrúm við námsstyrk án fyrrgreindra skilyrða, myndi breytingin gagnast stærri hóp stúdenta. Þá þarf sérstaklega að líta til þess flækjustigs og kostnaðar sem mun óumflýjanlega aukast verði frumvarpið samþykkt í núverandi mynd. Leita þarf allra leiða til að draga úr flækjustigi við úthlutun lána og stuðla verður að aukinni hagræðingu og sveigjanleika. Í minnisblaði fjármála- og efnahagsráðuneytisins sem birt er í fyrrnefndri skýrslu ráðherra segir: „Erfitt er að sjá fyrir sér að hægt sé að einfalda og auka sjálfvirkni við lánaferlið eins og það er í dag og hagræðingarmöguleikar því takmarkaðir vegna flækjustigs við úthlutun lána og yfirferðar á réttindum námsfólks s.s. til niðurfellingar hluta námslána.“

2. Framfærslulán

Það vekur miklar áhyggjur að ekki standi til að tryggja stuðning við stúdenta í fyrirbyggjandi frumvarpi enda er það grundvallaratriði í skilvirku námslánakerfi og ætti að vera forgangsmatið við endurskoðun á Menntasjóði námsmanna. Þegar kemur að framfærslulánum er mikilvægt að gera tvær breytingar, annars vegar þarf að tryggja að upphæðir námslána dugi til almennrar framfræslu líkt og lög um sjóðinn gera ráð fyrir og hins vegar þarf að gera breytingu á námsframvindukröfu sjóðsins.

Líkt og samtökin hafa ítrekað bent á duga framfærslulán frá Menntasjóði námsmanna ekki til framfræslu. Afleiðing þess er, eins og þekkt er, há atvinnuþátttaka sem hefur tilheyrandi áhrif á námsframvindu. Við útreikning framfærslugrunns var byggt á grunnneysluviðmiði félags- og vinnumarkaðsráðuneytisins en það hefur ekki veirið uppfært um nokkurra ára skeið. Ekki má finna neina haldbæra útreikninga fyrir upphæðum framfærslulána í dag og má ekki betur sjá en að upphæð framfræslu- og skólagjaldalána og árleg hækkun þeirra sé handahófskennd. Það er með öllu óásættanlegt að lifibrauð stúdenta sé háð ófyrirsjáanlegri ákvörðunartöku. Það er grundvallaratriði að framfræsla námsmanna sé byggð á traustum grunni og dugi til framfræslu og því þarf að festa útfærslu hennar í lög.

Þá ítrekar LÍS mikilvægi þess að krafa um lágmarksnámsframvindu verði lækkuð í lögum. Stúdentar á Íslandi þurfa að vera í að minnsta kosti um 75% námi til þess að eiga yfir höfuð rétt á námslánum. Mörg námskeið eru fleiri en 8 ECTS-einingar (26% nám) og þarf því lítið út af að bregða til þess að stúdent missi allan rétt sinn á námslánum. Til samanburðar er meðalnámsframvinda stúdenta við Háskóla Íslands 60% og því ljóst að stór hluti íslenskra stúdenta uppfyllir ekki kröfur um lágmarksnámsframvindu. Hjá hinum norska lánasjóði, sem er fyrirmynd Menntasjóðs námsmanna, fá stúdentar lán fyrir einingum sem þeir þreyta óháð því hvort þeir standist námsmat. Þá skal taka fram að 25% niðurfelling á höfuðstól láns sem fjallað var um í umfjöllun um styrkjakkerfið fæst þó einungis fyrir þær einingar sem eru þreyttar og þar með innbyggður hvati fyrir því að ljúka öllum námskeiðum. Með þessu fyrirkomulagi má draga úr

fjárhagsáhyggjum stúdenta og þar með stuðla að aukinni vellíðan. Sömuleiðis dregur þessi leið úr umsýslukostnaði hjá Menntasjóði námsmanna en í greinargerð með frumvarpi því er varð að lögum nr. 60/2020 kemur fram að umsýsla hjá Menntasjóðnum gæti aukist vegna innheimtu hjá þeim sem ekki ná tilskyldri námsframvindu og þurfa að greiða ofgreidd námslán til baka.

3. Vextir

Samtökin furða sig á því að breytingar á vaxtakjörum sjóðsins hafi ekki verið eitt af forgangsmáttum við gerð þessa frumvarps. Stúdentar ítreka fyrri kröfu um að vaxtaþak námslána lækki og að vaxtaálag vegna væntra affalla verði afnumið enda ættu stúdentar ekki að bera alla áhættu á afföllum sjóðsins. Með því að lækka vaxtaþakið á ný er komið í veg fyrir að markaðsáhætta og áhætta vegna affalla falli alfarið á lántaka. Þannig er einnig dregið úr óvissu fyrir lántaka en í skýrslu ráðherra um endurskoðun á lögum um Menntasjóð námsmanna er það dregið skýrt fram að óvissa lántakenda er gríðarleg.

Fyrir hönd Landssamtaka íslenskra stúdenta

A handwritten signature in blue ink that reads 'Alexandra Ýr van Erven'.

Alexandra Ýr van Erven, forseti LÍS